

I.

Mathakertomus.

Kertomus Muinais- ja Kansantieteellisestä matkastani Kuusamon pitäjän koillisosaan kesällä 1900 Oulun museon keräilyäni

Kirj. J. H. Karvonen.

Matkavalmistukset:

Nepä olivat jokseenkin pienet. Kotoa otin yhden alusvaatteet, muutamia paria sukkia, nenäliinoja ja savolaiset lapikkaani. Ne kääriin pakettiin ja kiinnitin sen pyörääni ja sitten lähdin lähimmälle asemalle, josta ostin puletin itselleni ja hevoselleni Ouluun. Vuorokauden matkustettuani tulin Ouluun. Täältä piti saada matkarahat ja matkasuunnitelmat. Molemmat sain jo huomispäivänä, joten vieranomaisten puolesta olin valmis lähtemään. Taksuksiani lisäsin hyvältä Kuusamon kartalta, parilla muistunpanovihkolla, tarpeellisilla kynillä ja sairauden varalta muutamilla kinnankuori lipuilla. Kaikki tavarani pistin urheilukaupasta ostamaani konttiin, kiinnitin sen selkääni ja aloin polkea vanhalla pyörälläni Lapin raukoille rajoille.....

Matka Oulusta Kuusamon kirkolle:

Monenlaiset tunteet valtasivat miehen pyörääni taluttaessa Merikosken siltaa myöten. Silian yli päästyäni katsahdin vielä kerran, ihmisten asuma-

sijoille" ja sitten lähdin polkemaan kohti Tuusamo - kohti tuntemattomia seutuja, outoja ihmisiä, joita kuvittelin samaltaisiksi kuin Idmin ja raja-Kajalan kansaa, joihin olin tutustunut edellisillä retkilläni.

Tie oli aluksi verratonta, sitten se muuttui pehmeäksi äskeisen kovauden tähden; lisäksi kolea ja sateinen ilma. Eipä ollut mieleni ter-voa parempi, syön syytä valkeampi. Pyörä meni huumaavaa vauhtia. Pian olin Kuumingin kirkolla. Teutu teki ikävän vaikutuksen ja synkesti oudon kulkijan mustaa mieltä. Teutu on maanlaadulleen laikaa, maanviljelys kuonoa: sen sijaan terwanpoltto näytti olevan tärkeä elinkeino. Pistäydyn muutamissa tienvarrella olevissa talois-sa. Kaikki tekivät ikävän vaikutuksen. Samaa tasankoa vaan aina edelleen.

Noin kuuden peninkulman päässä Oulusta Kolhojan kylässä Pudasjärvellä sai mieleni hie-man lohdutusta. Siinä sain tietoon ensimmäiset kiinteät muistot ja kylän asukkaat olivat perin mukavia. Heti tultuani alkoi keskustelu valtioliisista asioista. Ja ihme ja kumma, he tiesivät kaikki niin tarkasti. En jätä mainitsematta erään ukon keskustelua asevelvollisuus asiasta. Ukko istui pirttinsä rapulla ja peti polvellaan noin viiden vuoden vanhaa poikaa. Siihen sat-tui myös tulemaan pellotta toinen noin neljän-toista vuoden vanha poika.

"Nämä pojat kyltä saavat tuntea uuden ase-tuksen määräyksiä", sanoin hänelle.

Niin saavat - niin saavat, "hän huokasi ja mielti, sitten taas jatkoi:

"Minulle eivät mitään voine, eivät pojalleniakaan. Mutta nämä sen pojat..."

Kyyneet tuli hänen silmäänsä. "Minä tässä olen

hollan kanssa taistellut vaan aina sitä on toi-
meen tullu. On toki saanut olla kotona... lapset
kumminkin viidään pois syntymäseudultaan.

Koko matkan sain heidän kanssaan pikella
nykyisestä asemasta. Jo tämä ensimmäinen kes-
kustelu herätti lohduttavia aatoksia. Ensimmäi-
nen yöpaikkani oli myöskin hauska ja muka-
va, joten huomis-aamuna jo lähdin liikkeelle
jokseenkin iloisenä. Jonkun tunnin ajettu-
ni saavuun Ti-jolle. Komea joki, jonka ran-
noilla olisi työtä muinaistutkimukselle! Tämän
seudun jätin silkeen, koska se ei kuulunut kul-
kupirini ja toiseksi te Inellman oli seudun
tutkinut muutama vuosi sitten. Hetkisen ihail-
tuvani tuota komeata jokea lähtin jatkamaan
matkaani. Nyt alkoivat seudut tulla epätasaisiksi,
mäet suurenemistaan suurenvat ja luonto käy-
vi hauskeemmaksi. Nyt ei enää tarvitse kulkea
aukeita soita, vaan saa huimaa vauhtia laskea
vaaralta vaaralle ja uudella vaaralla aina uut-
ta näkö-alaa ihailta. Usein näkee järvimaise-
man, toisen keuran monien jokien uomat sui-
hertelevat salojen sisällä, toisinaan taas näkee
metsää, jota jatkuu aina taivaan kiilaklaiseen
simeen asti. Mainitsen erityisenä näkö-alana
Koitojärven yli Koitilan majatalosta! Useassa
paikassa saa ihailta jylkyyttä, vaaktoavia kos-
kia ja mittaamatonta metsää kaikkialla.

Ei kumminkaan saa luulla tien kulkevan
pelkkien satumaisempien läpi. Niin yksitoikkois-
ta ja ikävää kuljettavaa ei myöskään muualla
tapaa: kiekkekangas, jossa on mustan ruskea
kamara, ja jossa vaivainen kanerva kasvaa, on
usein monen virstan levyinen. Siinä ei ta-
paa lehtipuuta, ei oikein yhtään hyötöpuuta,
ainoastaan matala männyn kakkäriä jaksaa

kohota kumpujen kaunistukseksi.

Toisen matkapäivän lopulla ovat mäet verattomia, tavattomia nousuja ja lasku. Kulku alkaa käydä hitaammien ja voimattomien rupesvat loppumaan ainaisessa nousemisessa ja laskemisessa. Kolmantena päivänä olen jo Naanselän korkeimmalla vaaralla. Tässä väsymyksen unhottui potjoistuulen puhalttaessa ja sitä taulua katsellessa. Sen kuvaamiseen ei kykenäni pysty!!

Helposti lähtee pyörä liuskumaan potjoista kohti. Viimeinen kyytiväli on menemässä. Puolen tunnin kuluttua näkyy Kuusamon kirkon torni sinertävää vaaraa vastaan. Vielä on nousetava viimeiselle vaaralle ja siihen näkyy Kuusamon kirkonkylä vaarojen ympäröimän tansangon keskellä. Kaupunki keivassaan, korkeasti rakennettu, ja viljelyksiä ympäri.

Tuntuu niin omistuiselle ajaa myötä maahan. Hoinen oli mieli ensimmäisen päämäärän saavuttamisesta ja kuvitteluni olojen kuyiudesta olivat jo matkalla alkaneet häipyä ja nyt ne kokonaan poistuivat. Majatalossa vasta oikein huomasin, etten minä olekaan Lapissa ja ties jos se täältä päin tulisi koskaan vastaan. Majatalon väki oli myös stelästä päin ja pian olin heidän kanssaan kuin vanha tuttu. Heti rupesinkin olemaan kuin kotonani.

Talon isäntä, metsänpäälysimies Korhonen, oli puhelias ja ystävällinen savolainen. Juttua me kaksi savolaista pistimmekin. Häneltä sain myös niin tarkan ja hyvän suunnitelman matkalleni, että voin jo huomina aamuna lähteä varsinaiselle matkalleni johtokunnan määräämälle alueelle.

Matka

Kuusamon kirkolta Paanajärvelle. Tuolajärvelle
ja takasin Kuusamon kirkolle.

Täältä lähdin matkaani jatkamaan kevosella pohjoiseen päin. Aluksi hieman harmitti kun pyöräni jätin kirkolle. Myöhemmin tuomasin sen kumminken onnekseni. Tuskin olimme ajaneet viittä km. kun alkaa tulla vaaroja vastaan. Onni toki, että minulle on annettu niin vahva meininki! Sydämmen juuria vähän täisytti aina mäen päällä; lasku näytti niin kammoittavalta. Onneksi tämä matka loppui lyhyeen. Määttätän vaaralta lähdin venheellä kuleksimaan ympäri Tuunki-järveä. Soutajakseni sain kylän vanhan räätälimestarin, pitkän ja laikan. Hän oli puhelias ja hauska ukko ^{ja vielä lisäksi uskonnollinen}. Puhella kesti aina, milloin maallisissa, milloin taas taivaallisissa asioissa. Jätkimmäisissä hän olikin perin taitava ja halukas puheeseen aina kiistämiseen asti. Vuorokauden kuljettuamme hän jätti minut Hepoakoon, josta taas otin toisen soutajan jokea myöten Heponiemeen. Tästä paikasta luulin saavani oikein Oulun mitallaesineitä, mutta en yhtään onnistunut keksimään. Kysellessäni kiinteitä muistoja sain vaan yhden, asumasyjan tietoon Tuottungin rannalla. Jokien rannat olivat tehdyt pelloiksi ja niistä löydettyt esineet olivat hävinneet tai kerätyt. Paikka näytti muuten hyvin sopivalta varhaiselle asutukselle ja luulen siitä seudusta vielä esineitä löytyvänkin.

? V

Ilma oli tullut sateiseksi ja märkänä ja väsyneenä pääsin myöhään illalla Pohjolan majataloon, jossa sain mukavan vuoteen ja

kuivat vaatteet päälleni. Samulla oli ilma vieläkin sateinen ja kylmä. Tässä kylässä olisi ollut hauska levähtää ja Tuottungin vesilintuparvet olisivat antaneet metsämiehelle moneksi päiväksi hauskaa työtä. Matkan jatkaminen oli kummunkin mielessäni ja tuvaton metsästy-aika olisi tullut siksi kalliksi, että päätin jatkaa matkaani Paanojärvelle. Samu oli koleaan kylmä. Lähtiessä olin launnannut talosta paksun päällystakin ja sittenkin täytyi aina kävellä kylmän käsissä. Aloin ymmärtää perä-Pohjolan oikullista ilmaa, joka nytkin näytti riistävän asukasten työn hedelmät ja jättävän lapsensa leivättä. Tuuletajani kertoi tulevan huonon heinävuoden, kasvullisuus ei anna enää toivoa leivän ainetta. Myöhäistä oli kaikki. Pihlajokin kukki 28 p.v. heinäkuuta.

Uudet olivat seudutkin. Pohjoisessa alkoivat häämöttää Lapin tunturit. Tie kokosi hirmuisille vaaroille ja useimmiten se kulki kangas-maita, joissa kasvullisuus on köyhää ja harva metsä niitä peittää. Täällä sai tutustua oikeaan metsänhaastukseen. Melkein tuo 20 km. pitkä taival oli kuin isoa kaskeaa, mihin on kuusia kaadettu ristin vastiin, väliin jätetty kuivia rankoja vielä pystyyn, joiden rinnasta voi nähdä tulenken ennen raivonseen näillä metsä-seuduilla. Mutta tuon sorretun metsän on poron paimen tuhonnut sarvipäitensä ruuaksi.

Nyt olimme seudun korkeimmalla vaaralla. Tästä voi nähdä jo lukemattomia tunturin huippuja, jo maantietkin alkaa loivasti laskeutua. Uskollisesti se laskeutuu noin 4 km. ja viimein loppuu Oulankojokeen joka laskee

kuuluisan Paanajärven länsipään. Rattailta alas laskeutuessa leuvat tärisivät ja taloon olisi heti juossut ellei joki olisi ollut välissä. Tyttöni laittoi hevoselleen ruokaa ja sill' aikaa satuin kysymään häneltä majataloa, joksi tuulin erästä, mielestäni keltaiseksi maalatun taloa. Hän katsoi minuun ihmetellen ja sanoi:

„Ei se ole maalatun, vaikka se siltä näyttää. Sen on aurinko keltaiseksi polttanut.“

Joen yli kuljettuani todellakin huomasin todeksi miehen sanan. Seinä oli ainoastaan etelänpuolelta keltastunut ja toiset seinät olivat harmaat niinkuin muuallakin. Myöhemmin kyllä kerroin, miten auringon korkeimmillaan ollessaan usein tyynenä päivänä pihka oikoista kiehui ja seinä oikein kättä polttaa.

Nälkäisenä ja viluisena menin sisään. Talon emäntä ei näköjään ottanut matkustajaa ensikertaa vastaan. Hän laitto ruuan, keitti kahvit ja niin olin taas reipas poika.

Virkistyttyäni lähdin tehtäviini. Ne päivät pian tehdyt. Löytöjä ei ollut sanottavasti.

Kulkiessani sain ihailta mahtavata jokea, sen kohtavon keltaisia rantoja ja äärettömiä maa-muodostuksia (hiekkasta) sen rannoilla, joten joella oli pieni uoma enää jälellä. Työni suoritettua olin soutuajan ja lähdin varsinaiselle Paanajärvelle. Aluksi se ei näytä millenkään, se on vielä jokea. Sitten se levenee noin 2 km. levyiseksi, pituus kuuluu olevan 22 km.

Sammallinen järvi! Ulutta minulle ja monelle muulle. Kauttaattaan sitä ympäröivät jyrkät vuoret, jotka toisinaan laskeutuvat äkki-jyrkkänä veteen; toisinaan taas kohoaa

sen harjanne korkeaksi huipuksi, mikä kil-
 paites Lapin tunturien kanssa mahtavuudessa.
 Merkittisimpänä paikkana sopii mainita Rus-
 kea kallio. Se on äkkijyrkkä... peloittavan
 korkea. Sen varja on synkän-kauris ja mie-
 tellään lähtee vertuneen pois sen juurelta...
 Ja aivan erityisyytenä tälle järvelle ovat pie-
net tunturipurot, jotka kohisten ja paukaten
 tuovat hopeankirkasta vettään Paanajärveen.
 Ne purot ovat jotakin erinomaista ja niiden
 vallatonta kulkua ei unohda koskaan. Min-
 moisia ne ovat keväällä lumen sulassa?
 Onnellinen ken saisi niitä katsella. Niiden kui-
 vuneet uomat todistavat, että silloin pitäisi
 olla katsomassa hopean leikkiä.

Ikmettelin koko matkan järven omituista
 luontoa. Soutajani vielä kertoi yhtä ja toista
 sen omituisuuksista. Häneltä sain muun muas-
 sa tietää järven olevan paikoin 200-220 met-
 riä syvä, tuulien puolesta siinä aina tuulee
 idästä tai lännestä. Yöksi ehdin järven itä-
 päähän. Aamulla tein matkan lähellä olevalle
 Mätkätunturille. Siinä olin tilaisuudessa näke-
 mään "tunturin". Väsymykseen asti sain kiivetä
 oppaani kanssa, ja aina hän vaan sanoo hui-
 pun olevan kauempana. Kasvullisuus oli muut-
 tunut vaivaiskoivuiksi, suosilmissä oli joku
 muuramen raaka, ja matala ja juuresta leveä
 tunturi kuusi uskalsi enää kohota rothoissa
 esille. Vihdoinkin olimme perillä. Silmien eteen
 aukesi palanen korra pohjois-Suomea. Se ei
 ollut kiino näkö-ala, vaan se oli repäsevän
 suuri." Lapin tunturien huiput, Venäjän Kar-
 jalan vaarat, Maanselän harjanteet rajoitta-
 vat tuota näköalaa.

Yöpaikkaani palatua söin aamiaisen ja läh-

19 din taas matkaa jatkamaan järven itäpää-
hän. Tarsin rikkaat muinaisista asuinpaikoista
olivatkin Astervajoen ja Oulangon rannat.
Irttonaisten esineiden saanti oli perin huonoa
koko järven ympärillä. Luonnollinen olikin
tämä syy ennen kerätty. Paikkakunnan asuk-
kaat olisivat kyllä esineitä antaneet. Seuraa-
vakin kertomus kyllä sen todistaa:

Olin juuri lähtemässä erään talon rannasta,
kun talossa aloin kuulla „älä mene, älä mene”.
Samassa juoksi mies täyttää vauhtia rantaan,
kädessä täytetty kuuikka, ja alkaa sitä kauji-
tella. Ukko-utra oli lintuaan kulettaanut
toista virstaa.

Korpelan taloon lopetin venhe matkani
ja siitä lähdin oppaan kanssa kulkemaan
Valajärvelle. Näissä taloissa en tavannut pal-
jon ketään kotona. Pian selvisin niistä kylistä
ja jatkoin matkaani Javajärvelle. Näiden mo-
tempain järvien ympäristöt muistuttavat Sa-
von maisemia. Nuoruselta katsottuna muis-
tuttaa ympäristö paljon mainiota Puijoa,
mutta Nuorunen on paljon mahtavampi sitä.

Työni Javajärvellä meni nopeaan. Sieltä siir-
ryin Valajärven kautta Enojärvelle. Tällä mat-
kalla tulini huomaamaan pulkkain merkityk-
sen tienvittana. Tie oli usein melkein näky-
mätön, vaan pulkan avulla sillä kyllä kes-
ti. Niiden apotamana kuljin yksin tuon 15 km.
putkan taipaleen. Loppupuolella taivatta alkoi
vähän pelottaa jos... sillä oli vaan yksi silta
Karkuperän joessa ja jos minä en sille osaisi-
kaan. Mutta minä osasin. Sillan eteläpuolella
on kiekkaharju, joka minusta näytti sopi-
valle kuintään muiston paikaksi; sentähden
menin ~~tästä~~ vähän syrjään ja heti löysin

pari hautaa ja tulisijan. Kylään päästyäni otin vielä tuosta tarkempaa selvää ja he kertoivat myös samaa.

Enojärven talot olivat auteliainmat koko matkalla ja kiinteitä muistoja myös sain muutamia tietoon.

Ilma oli jokseenkin koleata ja ilman kiirettä ehkä olisin jäänyt taloon yksi. Mutta saatua ni soutajan, lähdin kumminkin Riekkiin. Ja olen halukas kulkemaan juuri sateella, koska silloin parhaiten tapaa ihmisiä kotosalla. Kotosalla heidät kyllä tapasin, mutta sanottavaa en sieltä kumminkaan löytynyt. Nämäkin seudut olivat ennen keiättyt, vaikka sen vasta sain tietoon Hännilässä.

Tästä alkaa tuo pitkä venematkani, jota kesti aina Ruusamon kirkolle asti. Kamala olikin ensimmäinen pitempi venematka. Pohjoisen äyväsi vimmatusti, jota en huomannut talosta lähtiessäni. Vasta ulopalla alkoi aallot venettä heikuttaa, jopa vaahtopääät heittivät vettä silmillekin. Meitä oli kaksi uljasta merimiestä ja onnellisesti pääsimme Heikkilän kylään. Rannassa jo riemastuin sen asemasta: suurien järvien keskellä, joki ne vielä yhdisti. Korkeakko harju, myöhäiläinen ilta ja ihmiset kotosalla. Petämykseni oli taas sitä suurempi kylän keiättyäni. Kaikki löydöt supistuivat kahteen rautaesineeseen. Vielä samana iltana tiedustelin s. outajan. Tulokkaita oli parikin. Ja luulin heistä tulleen ainaiset vihamiehet, kun olin ensin lähtemässä erään vanhemman miehen kanssa, mutta sattumalta tuli paikalle nuorempi mies, joka sen lisäksi oli kotosin Joukamajärvellä ja siis tunsin sen kulmakunnan,

ja hänen kanssaan lähdin matkalle.

Samu oli herttaisen kaunis, tyyri, kirkas taivas, peilikirkas järven pinta, lisäksi oli ilmasakin suloinen tuoksu sateen jälkeen. Ympäristö vaikutti kulkiijaankin ja laulaen ja ratatellen mentiin nopeasti steenjiäin. Rajavasalmesta sai nähdä koko Muojärven tyyneydessään. Hummaava kerassaan. Kaikkihalla suvinen rauhallisuus, ei edes tuulenkaan henki rikkonut kirkkautta ja hohtavien varjopen selvyttä. Pitkin rantoja uskenteli onnelliset sorsaparvet ja rannan uohikossa lauleli toiset vesilinnut elämän lauluja poikaselleen. Niin, edessäni oli palanen Suomea, joka kuva kestää mielessäni vuosikausi ja ehkä elämän. Pian rauha rikkautui muistaessa ja huokaus kohosi korkeuteen: „meksi ei niin onnellinen kuin kaunis.“

Tämä kaunis päivä oli houkatellut kaikki kynnelle kykenevät heinäniityille, joten useasta talosta piti lähtyä pois ketään tapaamatta. Paremmilla toiveilla tein mutkan Heiskalan kylään Piiksjärven rannalle. Täällä kyltä tapasin ihmisiä kotosalta, mutta vähin se sitti supustui. Täällä sopi taas matkaa jatkaa Piikselammen ja Kaivannon kautta Joukamolle. Kaivannossa oli niin suuri putous, että meidän piti venhe vetää pitkin rantaamyöten ennen kun pääsimme lampiin. Parhaaseen sitä jouduttiin! Kaivannon kautta kulkenesta mutlasta ja levistä oli lampi tullut niin matalaksi, että oli paikoin melkein mahdoton päästä s. outamalla steenjiäin. Silloin kumppanini astui veteen ja veti venhettä. Näin viimeinkin pääsimme syvänteeseen,

missä matka jatkui tavalliseen tapansa joukamolle. Kaikki mitä olen sanonut Muojärvestä, sopii joukamoontakin. Sen itäranta on melkein kokonaan ruskeata kietaa joten voi nähdä monen sylvän syvyyteen pohjaan. Asutus järven eteläpuolella on hyvin tiheää, mutta valitettavasti köyhää, jopa köyhintä mitä olin nähnyt tällä matkallani. Useassa talossa oli pettu-leipää syötävänä ja toivotonta oli vuoden tulo. Närsimyksiä ilmaisi heidän olentonsakin ja puheensa. Samallinen köyhyys vallitsi Vuolajärven ympärilläkin. Maanviljelys oli puentaa ja huonoa kajarahoitokin. Talastus näytti olevan hyvin hyvä elinkeino. Lähellä olevista joista ja kaivannoista saa paljon lohja ja harua.

Nyt olinkin matkani etäisimmällä perukalla ja niin lähdin paluumatkalle. Monen päivän matka oli vielä Kuusamon kirkolle, useata jokea oli sinne mennessä soudettava, monta koskea kohottava ja vielä aiso sai kastua ulopankin vedessä. Matkani kulki eteläpuolitse Joukamo ja Muojärveä. Kahden päivän perästä tulimme Muosalmeen. Kello oli jo siihen saapuessamme 2 1/2, ja talon väki jo nukkui. Talon mairio maine antoi minulle kumminkin rohkeutta mennä heitä herättämään. Ystävällisesti he minut vastaan ottivatkin ja pitivät kuin püspää pappilassa.

Tämä talo oli suurin ja komein koko matkallani. Tässä olisin mielelläni jonkun päivän levännyt, mutta ainainen kiire ajoi minut nytkin taipaleelle niin pian

kuin tehtävistäni selvisin. Ja jos tahtoo valita
asunnokseen rauhallisen ja kauniin seudun,
niin menkää^{si} Muosalmeen. Minä olen näh-
nyt Suomea jo niin monetta kerralta, mut-
ta Muosalmi on minusta kaunein talon
paikka.

Niin lähdin tästä harvinaisesta paikasta
viimeiselle järvelle. Siinä oli kiihettä kulkea
kahdeksi päiväksi. Löytöjen puolesta olin
niihin päivien jokseenkin tyytyväinen.
Toisen päivän illalla laskin maihin Tuusamon
kirkon rantaan. Nosta syksi sydän majataloon
tullessani. Ho, että olen saanut tehtäväni loppu-
puun, kumminkin vähin haipui muistaessani
huonoja tuloksiani. Puolustuksekseni tahdon
kumminkin tässä mainita, että tahtoa minut-
ta ei puuttunut, vaan syynä pidän kovaa
sattumaa, että joudun kulkemaan toisten ke-
räämällä alueilla.

Omasta puolestani oli matkan teko hy-
vin helppoa ja hauskaa. Puhumattakaan
harvinaisen kauniista ympäristöstä, oli kulku
kansankin puolesta hyvin mukava. Heidän
ystävyytensä, puheluaisuutensa, puhtautensa, re-
hellisyytensä ja avuliaisuutensa tekee matkus-
tuksen hauskaksi ja mukavaksi. Ja minulle
itselleni oli sieltä niin paljon oppimista ja
näkemistä, ettei matkan vaikeudet mitään
sen suhteen merkitse.

II

Löydöt.

Löydöt.

Löytöjen puolesta onnistui matkani jokseenkin huonosti. Jos ei kiinteitä muistoja olisi löytynyt nimenkään pajoa, niin hukkaanpa oli matka mennyt. Titonaiset esineet ovat kerätty moneen kertaan ja ihmetyttää minua, että Helsingin herat ehdottavat keräys-alueeksi sellaista seutua, josta varmasti on viety esineitä Helsinkiin, jopa useammankin kerran. Ja annettu suunnitelma oli sellaisen miehen tekemä, että minäkin tuotin siihen kuin päivän nousuun. Suunnitelmassa erityisesti huomautetut ägöisaksilaiset rahat ja soikeat soljet olivat paikkakunnalla ihan tuntemattomat vaikka joka talosta niitä kysyin. Muojärven pohjoispuolella olevassa Rajavasalmesta kerrottiin kerran löydetyn noin 12-15 cm läpimittaten hyvin kouistettu kaareva vaskei rengas, (Arvelivat padan sangaksi) joka luultavasti on niiden soikeiden solkien kappale.

Sikakin mielestäni oli sen paikkakunnan oloihin nähden sopimaton. Usein sain kulkea taloissa, joissa ei ollut ketään kotona, paikoin taas oli joitain tavattavissa, vaan ne sanoivat, ei ole, "en tiedä". Varsinkin miesväki oli pois.

Tärkeimpänä vaikuttimena kumminkin pidän sen että ei kansa löydetyille rauta kivi tai muille esineille anna mitään arvoa. He kyllä mainitsivat joskus löytäneensäkin, vaan

tietämättömänä viskasivat ne pois ja joskus
oli kerääjä jo ne ottanut. Kansa ne kyllä
antaisi. Ja usein naurettavan anteliaana
he kyllä taysivat kaikkia vankkoja romuja
ja rautoja. Mielellään he myös lähtivät näyt-
tämään jotakin merkkipaikkaa.

Löydöt.

A.

Kiinteät.*

Pudasjärven pitäjässä.

Kollajan kylästä Panumajärven rannalla olevassa Ulukuniemessä 5-7 Lapin hautaa.

△ Samassa kylässä Kosken niemessä Kipurin rannassa kerrottiin olleen saunan sija, ennen löydetty kiviaseita. Nyt nurmettuina peltona.

Samassa kylässä Saunajärven rannalla pyöreitä kuoppia. Löydetty kiviaseita.

Samassa kylässä Säynäjäjärven torpan lähellä kiviainio, josta on löydetty pronssi veitsi. (Kerääjä jo ennen ottanut)

Liedejärven kylässä Raution maalla on Kivihukon harju. Sen läheisyydestä löydetty jousen osia. Kerätyt.

Potkajärven kylässä Huopojan kankaalle tavataan useampia Lapin hautoja. Kaivauksessa tavattu hiiliä.

Pudasjärven kylässä Rissanen kestikievarista pohjoiseen noin 15 km. on vanhoja asunaisijoja, raunioita ja hautoja. Nimenä nytkin Lappi.

Ramon kylän "Pajunpalon" niityn syrjässä on jättiläisen kirkon teos.

* △ Ovat merkityt paikalla Käymäni seudut, jota vastoin kertomuksen mukaan ovat ilman mitään.

Taivalkosken pitäjä

△ Jummun kylässä Lassin niemessä tapaa selviä hautoja liike rantaa kiekka aholla.

Metsäkylän Lapinlammen etelä rannalla Lapin hautoja.

△ Inkeenjärkeen pistävällä niemellä, lähellä Inkeen majataloa on 3 hautaa.

△ I. aman talon pellon puentareilla huomaa myös yksinäisen haudan.

Kuusamon pitäjä

68 △ Kuoliovaaran kylässä Yli-Kuolian Lapin-
niemellä tavataan 3 Lapin rauniota (tulisi-
joja). Samassa järvessä Autioniemessä hau-
tojen jätettä. (Huom. nimet: Lapinluoma ja
L. salmi)

40
69 △ Piskamojärven rannalla [18 km kirkotta poh-
joiseen] on vanha asumasija. Huomaa kuopan,
jossa on kiviä ja niiden alla lohonnutta
puuta.

77 △ Heikkilän kylässä Tuuringin rannalla
Rytiniemellä selvä muinainen asumus-
paikka, useita kuoppia. Kerrottiin lappalais-
ten Piskamojoen suussa kalastaneen jo
paljon. Vaisjoki saaneen säynäviä. Samat-
ta niemellä löydetty kivi, jota sanottiin lap-
palaisten jouhinkiveksi ('Hijomakivi'). Pudon-
nut järveen onkimehittä. Seutu osittain
tehty pelloksi. Harjun kankaalla 2 porohautea
(isoja).

△ Heikkilän kylän Tuotturigin rannalla Kuu-
sikkoniemellä vanha asumasija.

1008 △ Outankajoen laskussa Paanajärveen on
ollut vanha asutus. Seutu on viljetty. Pellojen
sijoilta on löydetty rautaaseita ja levyjä katin-
kultaa (?). Kerrottiin Kauppilan talon nykyiset
tä sijalla Lapin eteläisen joen pohjoispuolella

5

Niskaniemellä tavattiin 1 hautapaikka.

1009 Paanajärven rannalla Toijinahossa tavataan outoja kivikumpuja.

1010 Paanajärven laskevan Astervajoen pohjoisrannalla Pääntalon pellon päässä löysin kaksi asumuspaikkaa, yhden noin 4 m. leveän ja 1½ m. syvän haudan, kansa sanoi niitä porohaudoiksi ja kauempana Piittilahden kanhaalla hautoja.

1011 Mäntyniemessä kerrottiin onnetuisen kummun löytyvän, mutta mitenkään emme sitä löytäneet.

1012 Oulankojoen niska ja Niskalammin rannat ovat rikkaimpia seutuja vanhasta asutuksesta koko pitäjässä.

1013 Syvälammien joen varrella, melkein tien läheisyydessä on yksi porohauta.

1014 Lahtajärven ja Vatajärven Nivan kyyressä yksi porohauta.

1015 Huutoniemellä löytyy aukea, vanha asumuspaikka, kansa sanoo Lapin aukesksi. Nyt suurimmaksi osaksi viljelty, ennen löydetty jousen poussi.

1006 Tarkjärvenssä oleva saari, Autiosaaari, jossa huomaa asumapaikan, on ollut kertomuksen mukaan seudun aikaisin asumuspaikka, vaan "lantalaisten" tullessa siirtyivät ensimmäiset asukkaat pois.

Suomattava järven ympärillä nimet: Akso, Kenttänieni, Lemunieni, Ukkunieni, Ukonvaara)

1016 Kuorinkijärven itäpäässä, Saunasalmen rannalla asunnon pohja ja kukaan sija.

1017 Enojärvelle johtavan tien vieressä Saunasalmen kohdalla kulkiessani huomasin kaksi hautaa.

1018

△ Enonjärven rannalla Matalan luodepuolella on kukaan sija Tarina kertoi sen ensimmäisen asukkaan palaneen asuntoonsa.

△ Enonjärven pohjoispuolella oleva kangas näytti minusta hyvin lupaavalta, joten ehdotan sitä pitämään huomossa. Lihettä Porolampi.

1019

Hepotammen luodepuolella on paikka, "Hepoaho", jossa on pyöreä aukama ja sen reunassa kivikasoja ja hautoja.

78

Eksymäjärven länsirannalla Huujoen eteläpuolella Lapin kenttä, jossa huomaa kirkaskiviä.

7

Pussisen vaaralla kerrottiin olevan Lapin talvimajan.

80

△ Kuitämäjärven Mourunimellä tapasi useita hautoja, joista yksi suuruudellaan herätti erityistä huomiota. Kerrottiin Lapin tekemäksi, mutta minusta oli aivan luonnollinen kuoppa.

81

Hännilän kylässä Kotilehto on myös muinainen asumapaikka.

82

Muojärven (Kajava-almen lähellä) Salmiakon rannalla on löydetty rautakirves noin 90 cm. leveä. Samasta paikasta on myös löydetty ninkuin Kattilan sankavaskesta. Varmaan kein pronssikauden sojen kappale. Kaikki hukatut. Kuitaita.

43

Muojärven Ahos. aadressa kerrotaan olevan ruumismaahan.

83

△ Heiskalan kylän Penikkajoen laidassa on Kenttäaho, jossa on vanhan asumuksen merkkejä.

84

Puurajärven länsipäässä mainittu löytyvän vanhojen olopaikkojen sijoja

85

△ Lyhytruemen pellon aidan takana pyöreitä

kevikkasoja ja asumapaikka.

7 Δ Muttikosken pohjoispuolella 2 pirstin sijaa □, hautoja ja :::: kivikettä.

86 eteläranta peun epätasaista; olin huomaavinani pitkulaisia kumpuja^(?)

87 Muojärven Repolahden kahden puolen asumapaikka.

88

89 Δ Hylkkälän lähellä Karhuahon syrjässä on hautausmaa. Eräs "tietomies" on sitä kaivanut ja löytänyt leveän veitsen. Hyvin oli avun antanut!

90 Δ Hutuniemen pellon laidassa kerrottiin olevan Lapin raunioita. Nyt oli siihen pellolta vedetty kiviä. Kumminkin siinä huomasi yhtäjaksoisen kivijonon. Maa tasasta.

91 Keinosaaressa länsirannalla hautausmaa ja tulisijan jätteitä.

92 Δ Muosalmen pohjoisrannalla, liike kaivantoa yksi porohauta.

Penikka-jokia on kaksi. Tämä on Iijärven laskeva. Merkitty kertomuksen mukaan.

93 Petäjäsaaressa kerrottiin olevan kenttä, josta noin 20 v. sitten löydetty pääkalloja. Hautoja.

94 Δ Rauhtaniemen talon läheisyydessä kaksi hautaa.

95 Δ Raatesalmen pellon aidan takana kaksi pienistä kivistä raunioita, huomasi tulen jätkeä; läheisyydessä hautoja. Toinen raunio tuhottu alkumuodostaan.

96 Δ Pyhäniemellä ja Pyhälahden ympärillä selviä asumapaikkoja. Muutamia vuosia sitten löydetty tuo kuuluisa raha löytö.

97 Δ Tutasaaressa (liike Ronkaista) keskellä muinainen asutus.

98 Δ Saman saaren itärannalla lahden peuu-

kassa suuri raunio ja aukka, lähellä useam-
pia raunioita pienemmistä kivistä.

Ittonaiset löydöt:

- N:o 1. Kovasin (leveä) Löydetty Jaapin lahdesta noin
0,5 m. syvästä.
- " 2. Kovasin Kuusamon nimismiehen antama.
- " 3. Kivi(?) Pidettiin ukontattana.
- " 4. Nappivalin löydetty Pintamon pellosto.
- " 5. Kijomakivi.
- " 6. Vasara Joukamojärveltä.
- " 7. Kalakurves Suuringista.
- " 8. Arina, käytetty kalojen pistämistä varten.
- " 9. Puukko Heikkilän kylästä, maasta löydetty.
- " 10. Kurves.
- " 11. Veitsi Kuusamon nimismiehetä.
- " 12. Neutsimet. (arvottomat)
- " 13. Totakurves löydetty rauniosta Heikkilän kyl.
- " 14. Jousen rissat Mänttälän vaaratta.
- " 15. Kurves.
- " 16. "
- " 17. Linnunrautojen lukot Muojärveltä.
- " 18. Survin-petket Mänttälän vaaratta.
- " 19. Pöpyssyn lukot Joukamojärveltä.
- " 20. Pöpyssy. Junttilasta.
- " 21. _____
- " 22. Pöpyssyn pöpy Enojärveltä, löydetty.
- " 23. Huhtokeihäs Kulasniemeltä.
- " 24. Karhukeihäs Paanajärveltä.
- " 25. Mitta Junttilasta tullimiesten jätettä.
- " 26. Tuohinen viinalaulu Heponiemeltä.
- " 27. Tuijuka Tuolajärveltä.
- " 28. "
- " 29. Tuohinen suolapullo Paanajärvestä.
- " 30. Korialauta Matruosta. Koraa ei voi juosta se hau-
lassa.
- " 31. Nauhakaide Pohjolasta.
- " 32. Kauho.

- N° 33. Kehävarsi Paanajärveltä.
- " 34. Kanteli Määttälänvaaralta.
- " 35. Kanteli Paanajärveltä.
- " 36. Suvepetkel Paanajärveltä.
- " 37. Puunen pingotin Tavajärveltä.
- " 38. Työstävä.
- " 39. Puulukko Pohjolasta.
- " 40. " Paanajärveltä.
- " 41. Lipas omiteisella lukolla. Paanajärvi.
- " 42. Väittinän varsi.
- " 43. Puuleli Tuottungista.
- " 44. Porontänget Heiskalan kylästä.
- " 45. Reikimiskone Paanajärveltä (A. B. C.)
- " 46. Harppi.
- " 47. Katoolinen risti Tavajärveltä.
- " 48. Höylä Suiningista.
- " 49. Salkkari.
- " 50. Russakaa estäjä (Kannattaa leipävaruosta)
- " 51. Puulautanen.
- " 52. Maitosieppi. Reikään asetetaan havun oksia ja annetaan maidon juosta läpi.
- " 53. Nalat Huom. monet koyaukset.
- " 54. Hamuttalänget Suiningista. Käytetty 50 v. sitten.
- " 55. Kuontalolauta.
- " 56. Puulompakko.
- " 57. Majanpoimimiskone Joukamojärveltä. Käytetään mustikoita ja puolukoita poim.
- " 58. Pysykalut.
- " 59. Pamojedilaiset päitset Hännisestä.
- " 60. Ruutisarvi Suiningista. Puutty.
- " 61. Vetoakki Vuotajärveltä.
- " 62. Pikiölysarvi.
- " 63. Puopunkin luut.
- " 64. Kynpaussarvet
- " 65. Petäjän kiskonnistuu.
- " 66. Tulukset.

- N° 67. Tulokset.
- " 68. Ruumusauva Tavajärvettä.
- " 69. Almanakat v. 1786 ja 1807 Tairvalkoskelta.
- " 70. Kuvat, ennen olleet Kuusamon kirkon kera-
kuankk.
- " 71. Poron mahovyö.
- " 72. Käsiverhot Kuusamon kirk. viimeksi käytetyt 1834.
- " 73. Tykkilakki Kulasniemestä.
- " 74. Takki Toimäsen vaaralta.
- " 75. Ohrakypää v. 1899 viijasta. Pettua Joukamo-
järvettä.
- " 76. Rukintapa.
- " 77. Kuokka Enojärvettä.
- " 78. Tuoli (Naisen tekemä visasta)

Toimäsen vaaralla Antti Herman Toimäsel-
tä on paljon pöytähopeita, muutamia tuoleja,
sänky ja peili noin 120-180 v. vanhoja.

Tavajärvettä Vaselji Lepetoffilla on omittui-
nen jauhkakone. Se on rakennettu kahdesta
vastakkain asetetusta koivu-pötkystä ja vas-
~~takkain asetetusta koivu-pötkystä~~ ja vastak-
kaisissa päissä rivittäin rautanautoja. Luvat-
tiin tuoda Ouluun. Jätetty Oulun museoon.

Historiaan kuuluvana sopii tässä maini-
ta aikaisemman rajaseudun muistoja. Kuu-
samojärven rannalla olevassa Kantonuomes-
sä on kallio "Tullikallio", jossa on ennenasu-
nut tullimiehiä ja niiden mittana olisi ollut
N° 256. Paikka on kyllä sopi vartiointipa-
kaksi.

Enojärven rannalla löydetty pyssynpiippu
N° 22 arvettiin vartioston miesten jätteiksi. Van-

hat miehet kertoivat vanhuksiansa kertoneen Ruotsin miesten ampuneen Rantatalossa oli kaksi suurta tynnyä, joilla sotamiehille on leipäätuotu vartio paikalle.

Tuolajärven eteläpuolella on Venäläisiä asunut tämän vuosisadan alulla. Taavelaisen talon lähellä on vanha aitta, joka on rakennettu Venäjän-Kajalan tapaan pyöreistä kirsistä. Kosasalmen rannalla on hautausmaa. Tässä on nytkin kreikkal. ristipystyssä ja sinä oli vuosiluku 1849.

Nyt on seutu lutherilaisten asunapaikkana.

Tavajärven rannalla olevassa Hautaniemessä, liki Koutaniementä, on ennen sijainnut staroveroin luostari. Luostarin synnystä kertoi talossa asuva vaimo:

Vuosi sodan kensaali, Tja, tuli Venäjältä sisarimeen ja velijensä tyttären kanssa T. järvelle noin kiusikymmentä vuotta sitten. Pian tuli sinne muitakin rukkoilijoita ja nämä alkoivat elää hartauden harjoituksissa. Tjan kuottua jälle jääneet alkoivat juoda ja tapella ja suuri joukko lähti pois Venäjälle, toiset taas kuolivat ja haudattin Hautasaareen. Siinä on selvästi huomattavissa hautakumpuja ja eräästä rististä oli mussoon lähettämäni N:47 puinen risti. Viimeisistä lähteneistä on noin 30 vuotta kulunut. Luostarin paikalla ei ole mitään merkkiä, eikä nykyisillä talon omistajilla mitään sen ajan esineitä.

Kuosalmen pohjoisella rannalla on kapea kannas, joka sitten jatkuu pitkänä, jopa 5 km.

pituisena, länteen päin. Niemen pohjoispuo-
 lelta on isollainen Kylmäjärvi, mikä taas
 pienen salmen kautta yhdistyy Väijjärveen.
 Nyt on tuo kapea kannas kaivettu kahdesta
 kohti poikki vastapäätä Nuosalmen taloa.
 Kaivannot ovat kaksi yhdensuuntaista ojaa,
 mikä levenee ylöspäin. Leveys on noin 2,5
 m. ja syvyys vaihtelee 1-2 m. välillä. Suun-
 mallisinta on, ettei niissä ole kenenkään
 muistaessa edes vesi virjannut ja ikää
 niillä myöskin on, koska niiden pohjas-
 ta on kasvanut suuria mäntyjä. Mitä
 varten ne sitten ovat kaivetut ja mitä
 niillä on tehty? Minään kulttuuriväylinä ni-
 itä on vaikea pitää, koska kierros edellä mai-
 nitun niemen ympärillä on ollut niin ly-
 hyt, ettei niitä ole sen tähden kaivettu, ja
 jos ne olisivat olleetkin sitä varten, niin
 miksi niitä on kaksi. Olisiko ne puolustus-
 ta varten...? Se seikka näyttää hyvin luon-
 nolliselle. Kanssani niitä sanoo "Lapin ojaaksi".

III.

Havaintoja matkalla.

Matkahaavaintoja.

Asutus Kuusamossa on harvaa verrattuna etelä-Suomen asutukseen. Usein sai kulkea 10-20 km. asuntojen väliä. Kylät ovat parhaasta päästä pieniä ja sijaitsevat järvien läheisyydessä tai korkeilla vaaroilla. Rakennukset ovat yleensä hyvässä kunnossa. Asuinrakennuksessa on puitte, ruokahuone, kamari, jopa useassa useampiakin. Astuessa kuinka huonoon puittiin tahansa saa hämmästyä siellä vallitsevaa puhtautta. Poikkeus tapauksessa vaan tapaa maalaamattoman lattian, ja valkosemattoman uunin. Tämä puhtaus ei rajoitu asuntoon niinkuin Venäjän-Karjalassa, vaan sitä noudatetaan vaatteissa, ruokahuoneissa ja muussa olossa. Jokaisessa talossa voi uuveta aivan huolehti syömään ilman erityisiä puhtauden sääntöjä neuvo-matta.

Tuon puhtaan puitin asukas on keski kokoi-nen, vilkas, ruskeatukkainen karjalainen. Puhkeili on melkein Savon murretta, jo-hon rajalla on sekaantunut rajan takalais-ten korko, muutamia sanojakin ja ään-teitä. He ovat puheliasta, ystävällisiä ja perin rehellistä kansaa. Heidän keskuudes-saan on rehellisyys, siveellisyys ja raituus, paikkakuntalaisten puheiden mukaan, hyvin korkea. Nyt viime aikoina kerrottiin olevan otol muuttuneena pahempaan päin, kuin suu-ret tukkityöt ovat houkutelleet sinne työmie-hiä ympäri Suomesta. Näin voi tuo helpeä

2
ja paljon kärsinyt kansa menettää nuo-
rhanat tapansa ja uusien olojen virratessa
omistaa myös sen mukana tulevat pohet-
kin.

Syijäisen asemansa vuoksi on se täy-
dellisesti muun Suomen rinnalla. Vä-
rällisuus on pienempi kuin etelä-Suomes-
sa. Sitä huolimatta on siellä sivistys it-
sellään tien raivannut. Tiertomuksen alussa
jo mainitsin heidän tiedoistaan nykyi-
sestä asemasta. Usein siellä tapasi sano-
malkkien pienessäkin pitissä, ja ahkeras-
ti käytettiin lapsia koulussa. Huomattavasti
eroo Tuusamo naapuripitäjistään. Tätä
edistystä vaan hiljalleen levitetään. Viime
kesänä rupesi esim. posti kulkemaan Tuu-
samon kirkkotta usealle suunnalle pitäjää.
Josin se kulkee vielä kerran kahdessa vii-
kossa, mutta siinä on alku!

Uskonnollisessa suhteessa on paikkakun-
ta perin huomattava. Suurin osa pitäjäläi-
siä kuuluu luterilaisiin. Usein saan heis-
tä halukkaan kiisto kumppanin ja sitä oli-
si heidän puoleltaan kyllä riittänyt. Taval-
lisesti he alkoivat pappia haukkumaan.
"Ei ole muu ku sonnan kantaja j. iistin
juurelle", "palakka paimen", ja paljon muita
samantaisia. Pitäjän kirkkoherakaan ei ol-
lut heidän suosiossaan, kun hän oli "höy-
rymyllyn ja sahan laittanut ja häyppi tank-
ki saappaissa."

Elinkeinoista ovat tärkeimmät maan-
viljelys, kajarinhoito, metsänhoito, kalastus ja
metsästy.

Maanviljelys on vähäistä, pellot ovat pieniä ja maantaatu lauha. Usein katta näitä pieniäkin viljelyksiä hätyyttää. Muutamissa paikoissa, niinkuin Paanajärven laaksossa ja suurien järvien rannoilla asuvat talolliset kertoivat omalla sisimmellä useimmiten kylvävänsä, jota vastoin Tuolajärven perukalla melkein joka syksikalla vie vuoden viljan. Pukista ja ohrasta saadaan koko pitäjässä täydellinen sato, kaura harvoin vaan ehtii kypsyä. Perunaa viljellään yleisesti. Vuosi 1900 oli koko pitäjässä hyvin onkullinen ja vuodentulo huomoinen kuin ennen kymmenien vuosien. Heinäkuun lopussa teki ohra tähtkää, ruis heilumoi samoihin aikoihin. Heinän kasvukin oli myöhästynyt ja niiden saatis ei ollut kolmatta osaa edellisten vuosien saaliista. Huonoon vuoden tuloon pidettiin syynä vallitsevia kolkkoja ja sataisia ilmoja. Harva talo voi koskaan tulla toimeen omalla viljallaan. Parhaastaan syödään venäläistä viljaa; viime vuosina on sentään ruvettu käyttämään amerikkalaisia jauhoja - Usein muodostetaan yhtiö jauhon ostamista varten, sitten menee pari ostajaa Venäjänmeren satamista ostamaan jauhoja, jotka sitten kutsutetaan lähimpään satamapaikkaan, josta talvella vedetään ostajien kotiin.

Kajankhoito on viime aikoina uvennut paremmin kannattamaan, kun suuret työmiess-parvet ovat tulleet ostajiksi. Voin hinta on korkea. Meijereitä ei ollenkaan

tapaa. Usein on kaja huonoa ja vähän
 lukuinen. Kumminkin tulevaisuudessa
 on kajanhoito paikkakunnan tärkein
 elinkeino, sillä suomaita on runsaasti,
 joista kyllä saa hyviä niittyjä. Niit-
 tyt ovat luonnon niittyjä. Syyhykeino
 ei sillä juuri tapaa kuin kirkonkylän
 "hevoilla". Muita kotieläimiä on lammas
 ja siika; viimeksi mainittu sentään har-
 vinaisen. Tieteläiminä on hevonen ja po-
 ro. Hevoset, sen veran kuin minä niittä-
 äjain, olivat tavattoman laiskoja. Tu-
 vikkela poro on yleinen. Viime vuosien
 asti on niitä ollut hyvin paljon. Nyt
 on kumminkin niiden luku jo puoletta
 vähentynyt. Vaikuttavina syinä on lai-
 tumien huonous ja puiden kaatamisen
 kiitto. Tähän asti he ovat vapaasti uu-
 nur metsissä saaneet kaataa kuusia
 porojen ^{uusi}ruokiksi. Uudempi asetus tämän
 kiittää, ja tästä seuraa, että poron hoito
 on vähennyt. Omien metsienkin arvo
 on alettu tulla huomaamaan, joten ei
 mitäkään kaadeta naavojen saamista
 varten. Vielä se nyt on tärkeä elinkeino,
 sentähden he tahtovatkin niitä hoitaa, sil-
 lä poron antimet ovat viime vuosina ko-
 honneet hinnassaan ja kaikki siitä saadut
 tavaraat kelpaavat kaupaksi. Tavoja ja vas-
 tuksia kyllä on niiden hoitamisessa, mutta
 se kansa on karaistu tuulia kestävään
 ja sitkistetty poron jäljessä hiihtämään jo
 aikaisesta lapsuudestaan, eikä se tahdo sii-
 tä nytkään vielä luopua. Hauskalla kuu-
 tuivat niiden kertomukset porojen hiihtämis-
 matkoilta, vaan ne jääkööt tässä kerto-

5
matta, samoin myös poron hoito ja aja-
minen täytyy minun jättää perestyvät-
tömänä kertomatta.

Metsänhoito on näihin asti ollut met-
sän haaskaamista. Taloja kulkiessa kyllä
huomasi, ettei puilla ole ollut mitään ar-
voa. Milloin niitä on tuli tuhonnut, mil-
loin taas suunnattomat määrät niitä on
kaadettu poroille naarojen tähden ja sitten
jätetyt oksineen maahan märkänemään,
joten useassa paikassa voisi kulkea hyppi-
mällä puun rungotta toiselle virstamäärin.
Muutamia vuosia sitten alkoi sielläkin met-
sän ostajia liikkua, ja ihmiset heti myy-
vät paljon metsiään perin polku hinnasta.
Nyt on jo puilla arvonsa. Ei niitä enää
myydä eikä armotta kaadeta ja metsien
antimet ovat nyt useita kymmeniä vu-
sia tärkeimpänä elinkeinona, mutta ni-
den lopputtua uusia elämänsä mahdoll-
lisuuksia taas ilmestyne.

Metsästyksellä ja kalastuksella on myös
arvokas sija elinkeinon rinnalla. Noissa
suunnattomissa metsissä on kyllä eläviä,
niin sivellisiä kuin nelijalkasiakin. Ahke-
rasti käyvätkin miehet gysy olatta metsiä
ja monet markat he saavatkin metsän
vikkolan väen hinnasta. Kenellä taas on
voimia ja rohkeutta käydä käsiksi "mesi-
kämmeeseen", ei hänellä tilaisuutta sii-
henkään puutu. Kalastus myös on hyvin
auteliasta. Usein saapi lohia, siikojia
ja harvia runsaasti.

Elinkeinojen yhteydessä sopine mainita
 utolaistenkin hyvät ansiot. Työmiesten
 palkat kaikissa töissä ovat hallituneet kak-
 sinkertaisesti. Minäkin tarvitsin maksaa
 soutajalleni 3-5 mk. päivältä. Maatöissä-
 kin he kyllä saivat 3 markkaa talon
 ruuassa. Tyynä palkkojen kohoamiseen
 pidetään suuria metsähommista johtu-
 nutta työn tulvaa.

Teollisuus on kehittymätön. Kalkkia pol-
 tetaan jonkin verran, myllyt ovat tärkeim-
 mät lehdaslaitokset, sahoja on muuta-
 mia kotitarvetta varten. Puut myydään
 tavallisesti Venäjälle tai kuljetetaan Sijö-
 kea myöten Pohjanlahteen. Käsitelousuus
 on kehittyneempi. Suurimmaksi osaksi
 näkee kotikutoisia vaatteita, ja miehet
 tekevät itse tarvittavat työkalut ja talou-
 dessa tarvittavat astiat.

Puokajärjestelmä eroaa etelä-Suomen ruo-
 kajärjestelmästä siinä, että Suusamossa
 syödään neljä kertaa kesä-ajkaan: en-
 siksi syödään työhönlähtäessä, toisen kerran
 10-11 aikaan, kolmannen kerran 3-4 seutuun
 ja kerran vielä illalla. Puoka on hyvää,
 varsinkin leipä on erinomaisen maukas-
 ta. Se on ohkoista ja kuivaa.

Yleisyys tavarat, kahvia ja tee, ovat
 täälläkin yleisesti käytännössä. Talois-
 sa, joissa ei ollut tarpeeksi leipää, piti
 kumminkin olla kahvia. Tupakatta tus-
 kin he tulisivat päivääkään toimeen var-
 sinkin akat. Ihävä vaan, etten minä
 ollut tupakkamies, etten päässyt akkain
 kanssa suurempaan ^{sana} sotaan.